

Eveneens in de reeks
'Vitale ideeën voor de wereld van morgen':

Sanne Bloemink – *De wilde wereld.*

Een nieuwe relatie met de natuur

Wanda de Kanter – *Parasiet der kwetsbaren.*

Een nieuwe kijk op gezondheidsbeleid

Barbara Baarsma – *Nederland voedselparadijs.*

Kansen voor korte ketens

Sarah Sluimer – *De stilte.*

Het leven van een vrouw geboren tijdens de lockdown

Dirk Bezemer – *Een land van kleine buffers.*

Er is genoeg geld, maar we gebruiken het verkeerd

Floor Milikowski – *Wij zijn de stad.*

De buitenwijk als kloppend hart

Jaap Goudsmit – *Een gezonde toekomst.*

Vijflessen van corona

Marli Huijter – *De toekomst van het sterven*

Marjan Slob – *Door de bomen het huis.*

Bouwen met hout

Arnon Grunberg – *De vluchteling,*

de grenswacht en de rijke Jood

Maurits Berger – *2004. De toekomst van islam in Nederland*

Thomas Huttinga – *Waarom we Europeaan zijn*

Mirjam de Rijk – *Gekaapt door het kapitaal.*

Zorg, onderwijs, wonen en kinderopvang

**DE
MYTHER
VAN HET
GEZIN**

LOTTE HOUWINK TEN CATE

UITGEVERIJ PLUIM
DE GROENE AMSTERDAMMER
AMSTERDAM/ANTWERPEN

Uitgave in samenwerking met

**DE GROENE
AMSTERDAMMER**

Eerste druk, oktober 2024

© Lotte Houwink ten Cate

Omslagontwerp Loudmouth
Auteursfoto Diederick Bulstra
Typografie binnenwerk Perfect Service
Productiebegeleiding Tim Beijer
Drukkerij Wilco, Amersfoort

ISBN 978 94 933 3969 9

NUR 740

www.uitgeverijpluim.nl

Voor Marianne en Lily

Het gezin is het instituut dat zich het laatst laat seculariseren. Het gezin heeft zijn goden, een heilige gevestigde orde waar je tegenaan kunt schoppen zoveel je wilt, zonder hem ooit omver te werpen.

Zoals de treinstations van Parijs op kastelen lijken, maar dan van ijzer en metaal; zo herrijst het gezin het hele leven lang in dezelfde historische vorm, het is bijna onmogelijk het verhaal van een gezin om te werken, iedere nieuwe vertelling zal het oude verhaal in een nieuwe vorm bevestigen. En op dezelfde manier blijkt dat de radicale keuzes die we hebben genomen om de dingen anders te doen dan onze ouders vrijwel altijd leiden tot een herhaling van het grondpatroon waarvoor we probeerden te vluchten.

– Josefine Klougart, *Dit zou allemaal van jou kunnen zijn*

Inhoud

1. De geboorte van het gezin 11
 2. Het gezin is niet privé 31
 3. Moeder zonder man 57
 4. Kinderen eerst? 76
 5. Samenleving 92
- Bronnen 103

I.

De geboorte van het gezin

Ik zie het verleden als een brede laan achter ons liggen, een lang lint van taferelen en emoties. Aan het einde van die brede laan liggen nog altijd de tuin en de kinderkamer.

– Virginia Woolf, ‘Een schets van het verleden’

Wij leven in een wereld die is ingericht op het gezin. Sla een willekeurig kookboek open en zie: elk recept is voor vier personen. Tenzij we een etentje geven koken we alleen voor onszelf en onze kinderen. We wonen met onze partner en 1,43 kind in privacy, in de meest voorkomende woning van Nederland: de eengezinswoning. Liefst met een tuin.

Het beeld van een succesvol leven is stabiel: kinderen, een koophuis. Voor sommigen is het goed toeven in een vertrouwd verhaal. Het kerngezin is ons culturele ideaal, het biedt man en vrouw een vaste rol en wordt gezien als het beste thuis voor kinderen.

Het is meer dan een verhaal. Een sociale norm heeft reële consequenties, voor wie erbinnen en voor wie erbuiten valt. Wie kinderen heeft, krijgt belas-

tingvoordelen. Wanneer we een partner hebben die ook buitenshuis werkt, hebben we een dubbel inkomen en delen we de kosten voor het huishouden. Omdat sommige kosten per huishouden worden berekend, en niet per persoon, betaalt iemand die niet met een andere volwassene woont ruim het dubbele aan afvalstoffenheffing. Thuis verdelen we de taken en de zorg voor de kinderen. Of nee, we verdelen de zorg niet gelijkwaardig. Dat lukt maar een op de tien stellen.¹

Toen ik op mijn dertigste alleenstaande moeder werd, voldeed ik – voor het eerst, het moet gezegd – niet meer aan de norm. Ik bracht mijn zoon ter wereld op een boot. Overdag keek hij naar het weerkaatsende zonlicht op het hout, 's nachts gaf ik hem de borst bij het geluid van de eenden en het water. Volgens de Britse psychoanalyticus Donald W. Winnicott is een moeder bij de geboorte in een staat van genade. 'Om liefde te begrijpen is geen God nodig, ze is gemaakt van seks en ze is een uitvindsel van vrouwen,' schrijft de Vlaamse psychiater Mark Kinet.² Na zeven dagen waren we nog met zijn tweeën over.

Eenmaal aan wal werd duidelijk dat iets niet was gelukt. Het plaatje klopte niet. Op de kade kwamen de vragen. Op de herhaalde vraag van een buurvrouw waar mijn man bleef, antwoordde ik aanvankelijk beschaamd: 'Aan het werk.' Een paar maanden later

vertelde een moeder op de stoep voor de crèche dat ze er niet aan moest denken om door haar man aangeraakt te worden. Ze was hem zat. Maar ze vond mij pas écht zielig, als alleenstaande moeder. Zij heeft het gezin uit een prentenboek, ik niet.

De geschiedenis leert dat de meeste zaken die wij vanzelfsprekend achten dat eigenlijk niet zijn. Het kerngezin vóélt natuurlijk, maar is dat niet. Het kerngezin, voor de meesten een natuurlijk gegeven, het hoogst haalbare, is het gevolg van economische en sociale omwentelingen. Het is ook de erfenis van een kleinburgerlijke, christelijke moraal. Het is geen leven naar eigen ontwerp.

De discrepantie tussen verlangen en realiteit is opmerkelijk. Want het monogame gezin is zo vaak ontoereikend als het gaat om de zorg, liefde en seks die we wensen. Maar het geloof in het kerngezin, twee ouders en kinderen als de superieure levenswijze, blijft onaangetast. Het eenoudergezin wordt nog altijd beschouwd als afwijkend, als ‘gebroken’.

We zitten vast tussen idealisering en pathologisering. De idealisering van het huwelijk en gezinsleven enerzijds en anderzijds de pathologisering van mensen die gewenst, ongewenst, of toevalligerwijs niet aan de norm voldoen. Zoals vrouwen zonder kinderen, alleenstaande ouders, of het sterk groeiende aantal mensen zonder partner. De romantische liefde heeft een verheven status in onze cultuur, evenals

het vrouwenleven als moeder. Zonder partner of kind is een leven niet compleet. Heeft een single man nog iets spannends, een alleenstaande vrouw is vooral tragisch. Hij de bachelor, zij het kattenvrouwtje.

Niet alleen de pathologisering van mensen wier levens niet volgens de norm verlopen is problematisch. Ook idealisering ontnemt zuurstof.

Moeders geven geregeld af op het leven in een gezin, maar alleenstaand ouderschap wordt tegelijk als niet wenselijk beschouwd. Soms is het financieel zelfs onmogelijk. Bovendien wordt het gezien als falen. Wanneer er geen aantrekkelijk alternatief is voor het kerngezin, hoe vrij zijn we dan precies in het inrichten van ons leven?

Het is oncomfortabel om in twijfel te trekken waar je wellicht als kind op hebt gehoopt. Zonder mijn eigen ervaringen zou ik me waarschijnlijk niet met dit onderwerp beziggehouden hebben. Het gezin als norm zou zich minder scherp hebben afgetekend. Ik zou me gericht hebben op emancipatie buitenshuis, wellicht klagen over de stand van zaken thuis maar het gezinsleven niet zien als een construct met een geschiedenis. Mijn ouders gingen uit elkaar toen ik vier was, en ik groeide grotendeels bij mijn moeder op. Een eigen gezin, een man aan boord, zou me van mijn verleden hebben losgemaakt. Althans op papier.

Van oudsher biedt het gezinsleven vrouwen finan-